

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 335.48

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15102158>

**Механізм формування правової культури курсантів у вищих військових
навчальних закладах**

Островська-Бугайчук Ірина Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук,
Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова, Житомир,
Україна, <https://orcid.org/0000-0002-9371-0348>

Дедерко Костянтин Едуардович,

викладач, кафедра суспільних наук, Житомирський військовий інститут
імені С. П. Корольова, Житомир, Україна,
<https://orcid.org/0009-0000-2446-7420>

Прийнято: 15.03.2025 | Опубліковано: 28.03.2025

Анотація. Формування правової культури курсантів у вищих військових навчальних закладах є важливою складовою професійної підготовки майбутніх офіцерів та забезпечує не лише дотримання законності у військовій сфері, а й сприяє ефективному виконанню службових обов'язків, зміцненню дисципліни та формуванню відповідального ставлення до прав і свобод людини. В умовах сучасних викликів, як-от гібридні загрози, інформаційні війни та необхідність інтеграції України до європейського правового простору, зростає потреба у вдосконаленні механізмів правового

виховання курсантів. **Метою** статті є аналіз механізмів формування правової культури курсантів у вищих військових навчальних закладах та розробка рекомендацій щодо їх покращення. Для досягнення цієї мети розглядаються теоретичні засади правової культури, вивчаються сучасні методи її формування та пропонуються практичні підходи до підвищення рівня правової свідомості курсантів. **Методи.** У процесі дослідження було використано комплекс наукових методів, що забезпечують всебічний аналіз проблеми: нормативно-правовий аналіз, порівняльний метод, емпіричне дослідження, метод педагогічного спостереження, метод системного підходу, метод моделювання. **Результати.** Встановлено, що правова культура курсантів у вищих військових навчальних закладах формується під впливом низки факторів, серед яких провідну роль відіграють освітній процес, військова дисципліна та практична підготовка. Аналіз нормативно-правової бази свідчить, що наявна система правового виховання курсантів ґрунтується на положеннях законодавства України, статутах Збройних сил та міжнародних правових актах. **Висновки.** Для якісного формування правової культури курсантів у вищих військових навчальних закладах необхідно вдосконалювати освітній процес, впроваджувати інноваційні методи навчання та посилювати практичну складову правового виховання, що сприятиме підготовці висококваліфікованих військових фахівців, здатних діяти в рамках правового поля. Підвищення ефективності правової освіти можливе також через удосконалення підготовки викладацького складу та офіцерів-вихователів, розширення міждисциплінарного підходу та інтеграцію правових дисциплін до практичної службової діяльності. Недостатній рівень правової культури може призводити до порушень

законодавства, зниження рівня військової дисципліни та негативних соціальних наслідків.

Ключові слова: культура, курсанти, право, фахівці, виховання, освітній процес, військова дисципліна.

Mechanism for forming the legal culture of cadets in higher military educational institutions

Iryna Ostovska-Buhaichuk,

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Social Sciences, Zhytomyr Military Institute named after S.P. Korolyov, Zhytomyr, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-9371-0348>

Kostiantyn Dederko,

Teacher, Department of Social Sciences, Zhytomyr Military Institute named after S.P. Korolyov, Zhytomyr, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0000-2446-7420>

Abstract: *The formation of the legal culture of cadets in higher military educational institutions is an important component of the professional training of future officers. A high level of legal culture ensures not only compliance with the rule of law in the military sphere but also contributes to the effective performance of service duties, strengthening discipline, and fostering a responsible attitude towards human rights and freedoms. In the context of modern challenges, such as hybrid threats, information wars, and the need for Ukraine's integration into the European legal space, there is an increasing demand to improve the mechanisms of legal education for cadets. This article **aims** to examine the mechanisms involved in shaping the*

legal culture of cadets in higher military educational institutions and to propose recommendations for its enhancement. To achieve this objective, the study explores the theoretical foundations of legal culture, analyzes modern approaches to its formation, and suggests practical strategies for improving cadets' legal awareness.

Methods. *A range of scientific methods was employed to investigate the formation of cadets' legal culture in military higher education institutions, ensuring a comprehensive analysis of the issue. These methods include normative-legal analysis, comparative analysis, empirical research, pedagogical observation, a systemic approach, and modeling.* **Results.** *The study found that the legal culture of cadets in higher military educational institutions is shaped by various factors, with the educational process, military discipline, and practical training playing key roles. An analysis of the legal framework reveals that the current system of legal education for cadets is grounded in Ukrainian legislation, the statutes of the Armed Forces, and international legal documents.* **Conclusions.** *To effectively develop the legal culture of cadets in higher military educational institutions, it is essential to enhance the educational process, implement innovative teaching methods, and strengthen the practical aspects of legal education. This will support the preparation of highly skilled military professionals capable of functioning within the legal framework. The effectiveness of legal education can also be improved by enhancing the training of teaching staff and officer educators, promoting an interdisciplinary approach, and integrating legal studies with practical military duties. A low level of legal culture may result in legal violations, a decline in military discipline, and adverse social consequences.*

Keywords: *culture, cadets, law, specialists, education, educational process, military discipline.*

Постановка проблеми. Формування правової культури курсантів у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) є важливим завданням, оскільки від рівня їхньої правової свідомості залежить дисципліна, дотримання законності та ефективність виконання службових обов'язків.

В умовах сучасних викликів, зокрема збройної агресії, реформування сектору безпеки та оборони, інтеграції України до європейського правового поля, особливої актуальності набуває вдосконалення механізму правового виховання майбутніх офіцерів.

Сучасний військовослужбовець має не лише володіти високим рівнем професійної підготовки, а й усвідомлювати правові норми, що регулюють його діяльність. Недостатній рівень правової культури може призводити до порушень законодавства, зниження рівня військової дисципліни та негативних соціальних наслідків. Таким чином, актуальним є дослідження механізмів формування правової культури курсантів, зокрема вивчення методів правового виховання, інтеграції правових знань до навчального процесу та їхнього практичного застосування в умовах служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування правової культури військовослужбовців у процесі професійної підготовки є предметом наукових досліджень у галузі педагогіки, права та військової науки. Значний внесок до вивчення цього питання зробили українські та зарубіжні науковці, які розглядали правову культуру як складову загальної культури військовослужбовця.

Так, дослідник Р. Басенко розглядає сучасну підготовку курсантів як процес, що враховує багаторівневу структуру вищої освіти відповідно до нормативних документів [1, с. 462]. Автор О. Васильєв визначає одним із ключових аспектів вищої освіти забезпечення широкого доступу населення до

якісної та ефективної професійної підготовки [2, с. 10]. Вчені А. Вітченко, В. Осьодло стверджують, що майбутній фахівець військового напрямку повинен володіти таким набором навичок, які забезпечать йому можливість виконувати професійну діяльність відповідно до галузевих стандартів, та закладуть основу для подальшого професійного зростання [3, с. 46]. Фахівець з військової освіти О. Войтех трактує правову свідомість як особливий тип інтелектуально-пізнавальної та практично-перетворювальної діяльності індивідів і соціальних груп [4, с. 95].

Дослідник В. Волошин зазначає, що рівень правової свідомості курсантів часто не відповідає вимогам гармонійного розвитку особистості та соціальним потребам [5, с. 19]. Науковиця Л. Городянська серед негативних факторів, що впливають на формування правової свідомості молоді, виділяє корупцію, тіньову економіку, безробіття, вживання наркотичних та психотропних речовин, а також пропаганду насильства та жорстокості в засобах масової інформації [6, с. 12]. Автор Л. Кравченко пояснює низький рівень правової свідомості населення України ослабленням виконавчої дисципліни, погіршенням економічної ситуації, зниженням податкових надходжень, а також зростанням організованої злочинності та корупції [7, с. 30]. Українські дослідники П. Хоменко і Є. Денисенко вважають формування правової культури не лише найактуальнішим, а й одним із найскладніших завдань демократичної трансформації українського суспільства. Вони зазначають, що правова культура як суб'єктивний компонент правовідносин є одним із найконсервативніших елементів суспільного розвитку [8, с. 80].

Однак, незважаючи на наявність численних досліджень, проблема формування правової культури курсантів у контексті сучасних викликів залишається недостатньо висвітленою. Зокрема, потребує подальшого аналізу

питання ефективності різних методик правового виховання, їхньої адаптації до військового освітнього середовища, а також пошуку нових механізмів підвищення правової свідомості майбутніх офіцерів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність нормативно-правової бази та освітніх програм, рівень правової культури курсантів вищих навчальних закладів залишається нерівномірним, що підтверджується випадками порушення військової дисципліни, правової необізнаності та недооцінки значення фахових знань у військовій діяльності. Постає питання щодо ефективності наявних методів формування правової культури, їхньої відповідності сучасним стандартам військової освіти та необхідності удосконалення підходів до правового виховання курсантів з огляду сучасних викликів.

Таким чином, подальше дослідження має зосереджуватись на розробці дієвих методів формування правової культури курсантів, інтеграції сучасних освітніх технологій до процесу військового навчання та створенні дієвих інструментів оцінки правової свідомості майбутніх офіцерів, що вимагає комплексного аналізу, з урахуванням міжнародного досвіду та сучасних тенденцій розвитку військової освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження механізму формування правової культури курсантів у ВВНЗ, визначення основних чинників, що впливають на цей процес, та розробка практичних рекомендацій щодо його вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Розкрити теоретичні засади правової культури та її значення для професійної підготовки майбутніх офіцерів.

2. Визначити ключові фактори, що впливають на формування правової культури військовослужбовців у навчальному середовищі, зокрема освітні, психологічні та організаційні аспекти.

3. Виявити основні проблеми та виклики, пов'язані з формуванням правової культури курсантів (недоліки навчальних програм, методів викладання та практичного застосування правових знань) та запропонувати шляхи вдосконалення механізму правового виховання у ВВНЗ.

Вирішення цих завдань дозволить сформуванню науково обґрунтовані рекомендації щодо підвищення рівня правової культури курсантів та вдосконалення системи їхнього правового виховання у військових закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Курс України на формування професійної армії, перехід Збройних сил України на контрактну основу комплектування, а також здобутий досвід використання внутрішніх військ свідчать про поступове підвищення рівня правової культури та морального духу військових підрозділів.

Важливість і масштабність завдань із захисту життя, здоров'я, прав та інтересів громадян, визначених у статті 3 Конституції України, зумовлюють необхідність детального вивчення засад формування правової культури військовослужбовців [9]. Військовослужбовці, як і всі громадяни, є суб'єктами юридичної відповідальності. Проте їхній правовий статус має суттєві відмінності, оскільки передбачає можливість, а в більшості випадків – обов'язковість трансформації загальної відповідальності до специфічної.

Одним із основних аспектів гуманітарної та соціальної політики у Збройних силах України є правове забезпечення, яке охоплює комплекс заходів, спрямованих на нормотворчу, правозастосовну та правоохоронну

діяльність органів державної влади та військового управління. Його пріоритетна мета – підтримка високого рівня законності та правопорядку в Збройних силах України, а також забезпечення їхньої здатності ефективно захищати суверенітет, територіальну цілісність і незалежність держави. Реалізація цієї функції здійснюється через практичне впровадження правових норм, що передбачає їх дотримання, виконання, використання та застосування відповідними суб'єктами. Міністерство оборони України та Збройні сили України здійснюють свою діяльність на засадах верховенства права, дотримання військової дисципліни серед військовослужбовців і працівників Збройних сил. Важливу роль у забезпеченні цих принципів відіграє правова підготовка, яка є основним механізмом їх реалізації.

Реформування системи вищої освіти, викликане соціально-економічними та державно-політичними змінами, супроводжується постійним зростанням інформаційного обсягу та розширенням переліку дисциплін. В умовах обмежених термінів навчання у закладах вищої освіти це створює низку значних викликів для системи професійної підготовки фахівців.

Для закладу вищої військової освіти правова підготовка є не менш важливою, ніж професійна, оскільки вона сприяє формуванню у студентів усвідомлення необхідності не лише оволодіти технічними та фаховими знаннями, але й отримати навички їхнього практичного застосування у правовому контексті. Проблема розвитку правової культури студентської молоді є вкрай актуальною, оскільки саме на цьому етапі відбувається становлення особистості, а молодь є особливо чутливою до зовнішніх впливів.

Право відіграє ключову роль у формуванні правової культури, оскільки є обов'язковим нормативним регулятором суспільних відносин. З одного боку, воно містить найкращі здобутки правової культури, що накопичуються в

процесі її розвитку, а з іншого – право виступає потужним інструментом впливу на свідомість, поведінку та діяльність учасників суспільних відносин, сприяючи змінам усіх компонентів правової культури.

Правова культура є багатогранним явищем, оскільки, будучи складовою загальнолюдської культури, вона безпосередньо чи опосередковано впливає на формування свідомості та діяльності особистості в різних сферах суспільного життя [10, с. 25].

Дослідники не мають єдиного підходу до визначення поняття та функцій правової культури. Одні з них зосереджуються на її соціальному призначенні, тоді як інші акцентують увагу на її впливі на суспільні відносини. Однак ці підходи не слід розглядати як взаємовиключні, оскільки функції правової культури одночасно визначають її роль у житті суспільства, впливають на суспільні відносини та слугують механізмом реалізації права в практичній площині.

Характеристику поняття «правова культура» за різними авторами подано у табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика поняття «правова культура»

Автор	Сутність поняття
В. Велигон	Правова культура – частина культури суспільства, що належить до сфери дії права і відображена в свідомості, поведінці і в результатах діяльності людей
А. Кармін	Правова культура – це комплекс цінностей і регулятивів, на основі яких у всіх сферах життя, які підпадають під норми права, будується практика взаємин і дій людей, а також різного роду організацій
В. Потомахін	Правова культура – складова частина загальної культури

Р. Сербин	Правова культура є не лише знанням, а й станом волі, правосвідомості та поведінки громадян, що формується в демократичному суспільстві під впливом розвитку ринкових відносин, має гуманістичний характер і ґрунтується на природному праві, визначальній ролі прав людини
-----------	--

Джерело: розробка автора за [11]

Правова культура військовослужбовця характеризується специфічними рисами, які відрізняють її від правової культури цивільного населення переважно за змістом, а не за структурою. Вона передбачає глибокі знання у сфері права та здатність ефективно застосовувати їх у професійній діяльності, що висуває підвищені вимоги до військовослужбовців.

Розвиток правової культури військовослужбовця неможливий без високого рівня правосвідомості та моральних принципів. Вона ґрунтується на професійній компетентності, прагненні до безперервного вдосконалення правових знань, а також на «правовій активності», яка виявляється не лише під час виконання службових обов'язків, а й у повсякденному житті, сприяючи утвердженню та поширенню правових цінностей у суспільстві [12, с. 282].

Правовий статус військовослужбовця є однією з ключових політико-юридичних категорій, тісно пов'язаною із соціальною структурою суспільства, рівнем демократії та станом законності в державі. Основними елементами цього статусу є права, обов'язки та відповідальність. Військовослужбовці України несуть юридичну відповідальність на загальних підставах, визначених для всіх громадян України, однак із врахуванням їхнього особливого правового статусу. Це стосується, зокрема, адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень.

Аналіз правової культури крізь призму правової компетентності дозволяє розглядати її як одну з ключових складових. Компетентна

особистість характеризується високим рівнем правової культури, що проявляється у її почуттях, емоціях, переживаннях та прагненні утверджувати правопорядок, усунути з суспільного життя протиправні явища, а також досягати правової грамотності та кваліфікованості як важливих цінностей.

Порівняльну характеристику поняття «правова культура військовослужбовця як особистості» подано у табл. 2.

Таблиця 2

Характеристика поняття «правова культура особистості»

Автор	Сутність
В. Велигон	Правова культура особистості включає в себе рівень правової обізнаності, перетворення зовнішньої необхідності дотримуватися правових норм у внутрішнє бажання підтримувати законність та правопорядок, а також формування правових переконань і свідомого ставлення до чинного законодавства
В. Потомахін	Правова культура індивіда не лише визначається досягнутим рівнем, але й внутрішнім потенціалом особистості. У цьому контексті, вона є показником характеру і рівня творчої активності особистості. Рівень правової культури відображає ступінь розвитку людини, її цивілізованості, способу мислення та стандартів поведінки
Н. Ржевська	Індивідуальна правова культура може бути визначена як рівень оволодіння правовими знаннями та вмінням застосовувати їх у професійній та повсякденній діяльності, що формуються через особистісне сприйняття
М. Фабріков	Правова культура особистості відображає ступінь розвитку її правосвідомості і включає здатність ефективно використовувати юридичні знання у реальних життєвих ситуаціях. Вона охоплює такі компоненти, як право, правосвідомість, правові відносини, законність і правопорядок, правомірну поведінку, правові установи, а

	також рівень прийняття суспільством різноманіття правових цінностей
--	---

Джерело: розробка автора за [13]

Підготовка випускника військового вищого навчального закладу залежить не тільки від рівня його професійних знань і навичок, але й від сформованості моральної, політичної та правової культури. З огляду на сучасні тенденції у сфері військової освіти та необхідність реформування підходів до підготовки військовослужбовців, подальше дослідження механізмів формування правової культури курсантів є надзвичайно важливим.

Формування правової культури військовослужбовців є складним і багатогранним процесом, що охоплює низку факторів, які взаємодіють між собою. Одним з основних завдань військової освіти є забезпечення високого рівня правосвідомості, дисциплінованості та відповідальності у майбутніх офіцерів. Це досягається не лише через традиційне вивчення юридичних дисциплін, а й через комплексний вплив освітніх, психологічних і організаційних чинників, що сприяють формуванню правової культури військовослужбовців. У цьому контексті важливо вивчити, як кожен з цих факторів взаємодіє з іншими і як разом вони формують систему правової культури в середовищі військовослужбовців.

Одним з основних факторів, що впливають на правову культуру військовослужбовців, є освітнє середовище, в якому вони здобувають знання та навички, необхідні для служби в Збройних силах України. Підготовка військових кадрів повинна включати як теоретичні, так і практичні елементи правової підготовки, що дозволяють курсантам не лише засвоїти юридичні норми, але й зрозуміти їхнє реальне застосування в умовах військової служби.

Зміст освітньої програми має включати не лише загальні юридичні дисципліни (конституційне право, міжнародне гуманітарне право, адміністративне право), а й спеціалізовані курси, які стосуються особливостей військового права, дисципліни, права людини в контексті військових конфліктів, законодавчих норм, що регулюють діяльність Збройних сил. Важливо, щоб курсантам було прищеплено розуміння зв'язку між правовими знаннями і їхнім застосуванням у реальних умовах військової служби.

Використання інноваційних методів навчання, як-от: кейс-методи, тренінги, розбір реальних ситуацій, дозволяє не лише засвоїти правові норми, а й виробити у курсантів навички практичного їх використання. Імітація судових процесів, вирішення правових кейсів із військової практики допомагають майбутнім офіцерам розвивати вміння аргументувати свою позицію, приймати обґрунтовані правові рішення, що є важливою частиною формування правової культури.

Особлива увага повинна бути приділена викладачам і командирам, які не тільки навчають, але й є прикладом правової поведінки для молодих військових. Їхнє вміння організувати освітній процес, залучати курсантів до обговорень і прийняття рішень, демонструвати високий рівень правової грамотності впливає на формування не лише теоретичних знань, а й практичних навичок, що є необхідними для служби. Важливо, щоб викладачі виступали не тільки як носії знань, а й як активні учасники процесу соціалізації курсантів, формуючи в них правосвідомість через особистий приклад.

Психологічні аспекти є невід'ємною частиною формування правової культури військовослужбовців. Вони повинні не лише володіти правовими компетентностями, але й усвідомлювати їхнє значення в контексті військової служби, де дисципліна та дотримання законів є основою стабільності і

функціонування Збройних сил. Це вимагає особливого підходу в процесі виховання, який спрямований на розвиток у курсантів відчуття відповідальності, внутрішньої дисциплінованості, бажання дотримуватись встановлених норм і законів. Важливо, щоб правосвідомість стала не лише знанням правових норм, а й природною потребою діяти відповідно до цих норм в повсякденному житті та службі [14, с. 47].

Важливим організаційним аспектом є чітке визначення і дотримання стандартів правової поведінки, що встановлюються на рівні військових установ. Стандарти мають бути не лише формальними, а й активно застосовуватися в реальних умовах служби, що дозволяє військовослужбовцям розуміти, як саме ці норми впливають на їхні повсякденні дії та прийняття рішень.

Формування правової культури курсантів є важливим елементом підготовки майбутніх офіцерів, однак цей процес стикається з кількома суттєвими проблемами та викликами, які потребують уваги і вирішення. Однією з основних проблем є недостатнє включення до навчальних програм всіх необхідних для військових правових дисциплін. Багато курсантів отримують лише базові знання, що застосовуються у військовому середовищі, але не мають глибокого розуміння практичного застосування цих знань у реальних умовах служби [15, с. 282]. Крім того, сучасні методи викладання правових дисциплін у військових навчальних закладах часто залишаються традиційними, обмежуючись лекціями та теоретичними заняттями. Це не дозволяє курсантам набувати практичних навичок застосування правових знань, що є важливим для їх подальшої служби.

Таким чином, першочерговим завданням на шляху реформування системи військової освіти є необхідність перегляду навчальних програми та

внесення до них більшої кількості спеціалізованих курсів, які охоплюють особливості застосування правових норм у військовій діяльності, зокрема військове право, міжнародне гуманітарне право, законодавство щодо прав людини в умовах конфліктів тощо.

Також потрібно активно впроваджувати інтерактивні методи навчання: рольові ігри, кейс-методи, судові симуляції, тренінги та практичні заняття, які дозволяють курсантам не лише теоретично вивчати правові норми, а й розвивати навички їх реального застосування. Вкрай необхідним є забезпечення курсантів можливістю практично працювати з реальними правовими ситуаціями, використовуючи симуляції та тренінги, що відображають специфіку військової служби. Це дозволить їм отримати досвід застосування правових норм в умовах стресу та реального часу.

У дослідженні рекомендовано посилити співпрацю між військовими навчальними закладами та правоохоронними органами, забезпечити курсантам доступ до практичних занять з реальними випадками правопорушень, взаємодії з правоохоронцями та навчання щодо дій у ситуаціях, що потребують правового врегулювання. Саме практика є найдієвішим способом формування правової культури курсантів є застосування методів навчання, що максимально відтворюють реальні умови, з якими вони можуть зіткнутися у своїй майбутній професійній діяльності.

Також важливо пам'ятати, що формування свідомості курсанта безпосередньо залежить від міжособистісних відносин, оскільки він повинен уміти контролювати свої емоції та поведінку в напружених ситуаціях взаємодії з іншими людьми, що вплине на його подальшу діяльність. Крім того, правова культура не тільки закріплює наявні в суспільстві відносини, але й здатна сприяти створенню нових зв'язків.

Отже, вдосконалення освітньої системи формування правової культури курсантів дозволить покращити рівень загальної фахової підготовки курсантів та сформувати у них необхідні правничі вміння та компетентності.

Висновки. Таким чином, формування правової культури курсантів у ВВНЗ є складним і багатокомпонентним процесом, що має вирішальне значення для підготовки висококваліфікованих офіцерів, здатних діяти відповідно до норм права та військової дисципліни.

Удосконалення механізму формування правової культури курсантів потребує комплексного підходу, що поєднує правову освіту, практичну підготовку та виховну роботу.

Запровадження сучасних методик правового виховання сприятиме підготовці офіцерів, які не лише дотримуються правових норм, а й виступають носіями високих морально-правових цінностей у Збройних силах України.

Список використаних джерел

1. Басенко Р. Правова освіта як системотворчий складник цілісної освіти сучасної особистості. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 9-10(123-124). С. 460–468. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2022.09-10/460-468>.
2. Васильєв О. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку військової освіти. *Військова освіта*. 2022. № 1(45). С. 9–22. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2022-45/9-22>.
3. Вітченко А. О., Осьодло В. І. Розвиток системи вищої військової освіти України в контексті сучасних трансформаційних змін. *Наука і оборона*. 2019. Т. 7, № 2. С. 44–50. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-7-2-44-50>.

4. Войтех О. Принципи та підходи до підготовки національного персоналу Збройних сил України до участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *Військова освіта*. 2019. № 1(39). С. 93–101. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2019-1/93-101>.
5. Волошин В. Досвід використання інновацій у системі вищої військової освіти України. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 10 (10). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-10\(10\)-185-195](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-10(10)-185-195).
6. Городянська Л. Військово-педагогічна спрямованість підготовки військових фахівців. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2021. № 1. С. 10–13. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64 (дата звернення: 21.01.25)
7. Кравченко Л. Правова культура і компетентність особистості: спільне та відмінне культурологічного і компетентнісного підходів. *Імідж сучасного педагога*. № 4(193), 2020. С. 29-33.
8. Хоменко П., Денисенко Є. Технологічна компетентність майбутніх офіцерів як проблема наук про освіту. *Українська професійна освіта*. 2022. № 12. С. 78-86. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.279001>.
9. Конституція України. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/#Text> (дата звернення: 21.01.25).
10. Підлісний Є. В. Характеристика поняття «правова культура» через призму методологічних підходів. *World Science*. 2018. Vol. 2. № 10(38). Р. 23–28. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31102018/6183.
11. Підлісний Є. В. Сучасні концепції дослідження правової культури. *Інноваційні технології навчання в епоху цивілізаційних змін: міжнар. наук.-*

практ. інтернет-конф. (м. Вінниця, 30–31 жовтня 2018 р.). Вінниця: Планер, 2018. С. 62–64.

12. Черниш Н. Становлення правової освіти у вищій військовій школі як комплексна історико-педагогічна проблема. *Інноватика у вихованні*. 2021. Т. 2, № 13. С. 277–287. DOI: <https://doi.org/10.35619/iuu.v2i13.387>.

13. Аніщенко О. В., Калюжна Т. Г., Котирло Т. В., Радомський І. П. Підготовка педагогічного персоналу до роботи з дорослими у закладах формальної і неформальної освіти: анотований бібліографічний покажчик / за ред. Аніщенко О. В. Київ: ІООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2022. 282 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733444/1/Pokazhchuk_2022.pdf (дата звернення: 21.01.25).

14. Черниш Н. Передумови становлення і чинники розвитку правової освіти офіцерів у вищих військових навчальних закладах України (середина ХХ – початок ХХІ століття). *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2023. № (4). С. 45–53. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.4.2022.270287>.

15. Замотаєва Н. В. Військова педагогіка: історія, теорія, практика: навчальний посібник. Київ: Альфа Реклама, 2021. 364 с. URL: <https://nuou.org.ua/assets/files/kvp/kvp-np-zamotaieva.pdf> (дата звернення: 21.01.25).